

2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 340 с.
3. Малкова Е. Е. Возрастная динамика проявлений тревожности // Вопросы психологии. 2009. № 4. С. 24–32.
4. Микляева А. В., Румянцева П. В. Школьная тревожность : диагностика, коррекция, развитие. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 248 с.
5. Парамедова Б. Л. Проблема тревожности в современной психологической науке. Харьков : Амнезис, 1999. 132 с.
6. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. Москва : Московский психолого-социальный ин-т; Воронеж : МОДЕК, 2000. 304 с.
7. Ружинська О. В. Подолання шкільної тривожності учнів підліткового віку // Практична психологія та соціальна робота. 2009. № 9. С. 27–33.
8. Шевченко Н. Ф., Калюжна С. М. Гіперфункція тривожності у підлітків : превентивна стратегія // Практична психологія та соціальна робота. 2007. № 7 (100). С. 17–22.

Олинець Н.

Науковий керівник – викладач Чіп Р. С.

ПРОБЛЕМА ШКІЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

В умовах сьогодення надзвичайно загострилася проблема насильства, що поширюється в освітньому середовищі як шкільний булінг. Інтерес до виокремленої проблеми знайшов відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців і супроводжується численними дослідженнями та пошуком шляхів запобігання цьому явищу. У процесі соціалізації, що передбачає засвоєння певних норм, правил та принципів, наслідування моделей поведінки, формування власної системи цінностей та пріоритетів, найбільш вразливою категорією є діти та підлітки, які страждають від насилля. Відтак, збільшення випадків булінгу у школах викликає необхідність активного пошуку методів протидії та подолання цієї проблеми.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що явище булінгу масштабно заповнило освітній простір. Статистика подає вкрай невтішні результати. Дослідження вікової динаміки проявів шкільного насильства показують її тенденцію до зростання у підлітковому віці, що пояснюється новою соціальною ситуацією розвитку, психологічними новоутвореннями, специфікою вікової кризи, перебудовою системи взаємостосунків у підлітків та зміною їх соціальних ролей. Лише правильна організація профілактики шкільного цькування – один із найважливіших впливів на зменшення проявів насилля.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі специфічних форм насилля та особливостей його проявів в освітньому середовищі.

Булінг – це соціальне явище, розповсюджене сьогодні не лише в Україні, але і в США, Канаді, Росії, Японії, Індії та майже всіх країнах Європи. Термін «булінг» запропонував англійський журналіст Е. Адамс на початку 90-х років ХХ століття. Тоді ж з'явилася і його конкретизація «шкільний булінг». Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задира, грубіян) означає систематичне, навмисне цькування інших з отриманням моральної або фізичної вигоди [1, с. 23].

Існують різні підходи до визначення поняття «булінг». Однак, найбільш повне визначення дали британські дослідники Д. Лейн та Е. Міллер. Вони визначають булінг як довготривалий процес усвідомленого жорстокого поведіння, фізичного або психічного, з боку індивіда або групи по відношенню до іншого індивіда, який не здатен себе захистити в такій ситуації [3].

Норвезький психолог Д. Олвеус розкриває сутність терміну «булінг» як ситуацію, у якій учень неодноразово піддається негативним діям з боку одного чи кількох інших учнів. Визначення Д. Олвеуса показує, що булінг відрізняється від випадкової бійки або сварки між двома учнями приблизно однакової сили. У випадку булінгу і «кривдник», і «жертва» – частини однієї й тієї ж взаємодіючої соціальної групи [6, с. 151].

Булінг у шкільному середовищі може виникати як на території школи, так і поза нею. Дж. Девой та С. Кафербергер у результаті дослідження виявили, що 18% учнів, які зазнавали нападів систематичної, довготривалої агресії з боку інших учнів зазначали, що дані ситуації

траплялися на території школи; 11% учнів – на шляху до школи; 12% учнів – далеко від школи [7].

Шкільне насильство – це вид насильства, за якого має місце застосування сили між дітьми або вчителями по відношенню до учнів, у нашій культурі дуже рідко – учнями по відношенню до вчителів. Шкільне насильство – це різні систематичні дії кривдника по відношенню до жертви, спрямовані на приниження за допомогою фізичного, психологічного, сексуального насильства або агресії. Як синонім цього явища вживають термін «булінг» [2].

Подолання булінгу повинно передбачати нові способи взаємодії з учнями, батьками, шкільним колективом. Цьому можуть зарадити профілактичні програми, тренінги та інші заходи, які будуть сприяти формуванню колективної згуртованості, розвитку стресостійкості, вміння нести відповідальність за власну поведінку та поведінку інших людей. Також такі програми можуть включати профілактику асоціальної поведінки.

Досвід інших країн у подоланні булінгу в освітньому середовищі свідчить про наявність певних успіхів в реалізації тих чи інших антибулінгових програм. Першу експериментальну програму протидії шкільному булінгу розробив Д. Ольвеус. Вона пройшла апробацію у 42 норвезьких школах і по закінченні програми було виявлене стійке зниження частоти виникнення ситуацій шкільного булінгу більше, ніж у два рази [6].

Антибулінгові програми відображають характерні риси, пов'язані з особливостями країни, в якій використовуються, проте можна визначити й спільні ознаки:

- регулярне опитування учнів про розповсюдженість булінгу;
- обговорення проблеми булінгу в класах, на загальношкільних і батьківських зборах;
- створення самими учнями (за участі і допомоги дорослих) кодексу поведінки;
- посилення спостереження вчителів за дітьми під час перерв, у їдальні, на спортивному майданчику, на шкільному подвір'ї;
- навчання педагогічного колективу стратегіям профілактики булінгу і втручання при його виникненні [4].

Практичні рекомендації, спрямовані на мінімізацію шкільного булінгу можна знайти і у дослідженнях В. Петросянц. Авторка зазначає, що роботу необхідно планувати у спільній взаємодії психолога, класних керівників, адміністрації; робота спеціалістів полягає у попередженні виникнення булінгу в освітньому просторі; робота зі збору інформації, розробці індивідуальних програм супроводу кожного учня і відстеження динаміки розвитку повинна бути систематичною; поведінкова стратегія попередження булінгу в освітньому просторі полягає у залученні усього персоналу школи, учнів, їх батьків, а також у підвищенні усвідомленості щодо ситуації булінгу в школі [5, с. 153].

Для подолання булінгу потрібно діяти комплексно: профілактичну роботу проводити із адміністрацією школи, батьками та учнями .

- Із адміністрацією школи профілактична робота повинна включати такі етапи:
- загальне ознайомлення із проблемою шкільного насилля;
 - повідомлення адміністрації школи про реальну картину цькування загалом у даній школі та окремо по класах або угрупованнях;
 - виробляти вміння ідентифікувати насилля як у власній поведінці, так і в поведінці дитини, спрямованої на інших;
 - створення антибулінгової кампанії та активне впровадження її в дію;
 - проведення позашкільних заходів, спрямованих на згуртування колективу, вміння правильно взаємодіяти у колективі, вирішувати проблеми колективними зусиллями.

Профілактична робота з батькам включає наступні етапи:

- ознайомлення із проблемою шкільного насилля;
- виробляти вміння ідентифікувати насилля як у власній поведінці, так і в поведінці дитини, спрямованої на інших;
- обґрунтувати роль батьків у попередженні та зменшенні проявів насильства.

Профілактична робота з учнями передбачає наступні етапи:

- пояснити проблему насилля у доступному для них форматі;

– формувати правову свідомість та вміння нести відповідальність за свої вчинки та своє життя;

– проводити роботу щодо попередження насильства;

– організовувати колективні форми роботи, що будуть сприяти згуртуванню колективу.

Отже, шкільне насильство є важливою проблемою освітнього середовища. Відтак, профілактика шкільного насильства повинна займати значуще місце у роботі адміністрації школи, психолога та соціального педагога, оскільки булінг набуває масового характеру.

З огляду на актуальність дослідження проблеми булінгу, перспективним напрямком є розробка та обґрунтування програми профілактики булінгу у шкільному середовищі, яка була б спрямована на мінімізацію та подолання шкільного насильства в освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянов А. И. Школьный буллинг в воспоминаниях студентов МГПИ. Сборник научных трудов SWORLD по материалам международной научно-практической конференции. Одесса: Купrienko С. В., 2011. № 4. С. 22 – 25.
2. Ершов Д. А. Школьное насилие как социально-педагогическая проблема. Актуальные проблемы семейной педагогики. Харьков : ИФИ, 2012. 136 с.
3. Лейн Д. А. Школьная травля (буллинг). URL: <http://psifeya.ru/wp-content/uploads/2014/02.pdf>. (дата звернення: 21.05.2019).
4. Лушпай Л. І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії) // Українознавчий альманах. 2010. Вип. 4. С. 126 – 131.
5. Петросянц В. Р. Проблема буллинга в современной образовательной // Вестник Томского государственного педагогического университета. 2011. № 6. С. 151–154.
6. Olweus D. Bullying at school: tackling the problem. 2001. Retrieved from : <http://www.oecdobserver.org>.
7. Devoe J. F. Student Reports of Bullying: Results From the 2001 School Crime Supplement to the National Crime Victimization Survey. Department of Education, National Center for Education Statistics. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. 2005. 310 p

Осьмак Т.

Науковий керівник – проф. Радчук Г. К.

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПСИХОЛОГІЇ

Мотиваційна сфера особистості сучасного студента актуальна в педагогічній та психологічній науці. Вивчення мотиваційної сфери особистості студента є дуже затребуваною, тому що переоцінка значущості багатьох ціннісних орієнтирів, переосмислення свого місця в суспільстві, прийняття на себе відповідальності за результати життєдіяльності приховані в мотивах особистості і вимагають не тільки пізнання, але й керування їхнім формуванням. У процесі соціалізації та індивідуалізації проявляється нездатність особистості до інтеграції в новий соціокультурний простір, на цьому етапі може відбуватись психологічна деформація особистості у відносинах до навколишнього середовища й до себе – що значно загострює проблему мотивації [6].

Зміна класичної та усталеної системи навчання на особистісно-орієнтовану підвищила інтерес до мотиваційної сфери особистості студентів вищої школи та факторів, умов і засобів її формування в професійному становленні.

Удосконалення – це процес формування в себе певних особистісних рис професіоналізму, розвитку своїх здібностей, отримання професійних знань і вмінь. Спонукають до самовдосконалення три обставини: а) наявність у людини потреби до самоповаги й у схваленні іншими, у соціальному престижі; б) неузгодженість в образах свого «Я ідеальне» і «Я реальне»; в) самооцінки й ставлення до себе, що формується на цій основі [2]. Лише наявність цих трьох компонентів приведе до формування повноцінної мотивації самовдосконалення.

Проблему самовдосконалення досліджували такі українські вчені як: І.Бех, І.Бужина М. Боришевський, О. Вишневський, І. Зязюн, Н. Кордунова, І.Лебідь, О. Лучанінова, К. Настояща, О. Пометун, Е. Помиткін, Н. Репа, В. Слюсаренко, О. Сухомлинська, Т. Тюріна, Г. Шевченко,